

O kadetima trgovačke mornarice Dubrovačke Republike 1750-1806

UDK 347.793.5(497.13)»1750-1805«DU

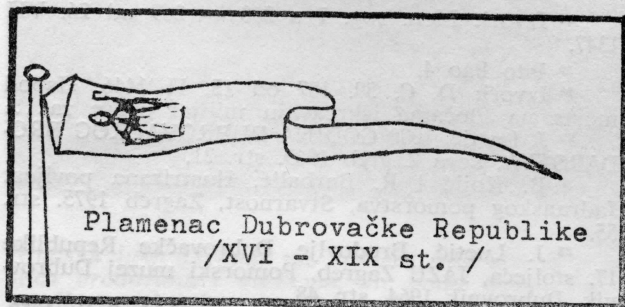
O kadetima i o kadeturi na našim trgovačkim jedrenjacima u vrijeme Dubrovačke Republike nije dosad posebno pisano u našoj historiografiji.

Prigodom održavanja simpozija »Razvoj pomorskog školstva na istočnoj obali Jadrana« — posvećen 275. godišnjici pomorskog pedagoga kapetana Marka Martinovića (koji je bio održan u Kotoru — Dobroti 10. rujna 1973. godine) podnio sam kratko priopćenje »Brodski pisari, brodski pisari koji uče nautiku i kadeti na jedrenjacima Dubrovačke Republike od 1790. godine do propasti Republike«. ¹ To je bila samo najava da će se o toj temi govoriti nešto opširnije. Trebalo je nastaviti započeta arhivsko-povijesna istraživanja i doći do novih saznanja o kadeturi i o kadetima koji su plovili na trgovačkim brodovima dubrovačke države. Iako ovi podaci mogu izgledati relativno skromni i nepotpuni, oni su polazišta za dalje i svestranije istraživanje.

Pri kraju pomorskog života Dubrovačke Republike dubrovačko je brodomlje sa svojih tri stotine trgovačkih jedrenjaka duge plovidbe obavljalo vrlo značajne plovidbene zadatke ne samo izvan Jadranskog mora već i izvan Sredozemnog mora, prevozeći stranu trgovačku robu i različite terete između stranih luka i mnogobrojnih tuđih pristaništa. Manji dio dubrovačke trgovačke mornarice (trgovački jedrenjaci koji su plovili samo Jadranskim morem do grčkog otoka Krfa) obavljao je različite prijevoze putnika i trgovačkih tereta između svoje matične luke Dubrovnika (i ostalih manjih luka i pristaništa dubrovačke države, a posebno, po veličini i značaju druge luke dubrovačke države, Cavtata, pa Zatona, Slanoga, Trpnja, Trstenika, Orebića itd.) i drugih luka (također i između samih tih luka) uzduž cijele naše istočnojadranske obale. Stotinjak dubrovačkih jedrenjaka jadranske plovidbe vrlo živo je obavljalo komercijalno-nautičke zadatke između luka i manjih pristaništa dubrovačke države drugih naših istočnojadranskih luka i talijanskih te albanskih luka. U talijanske luke manji dubrovački trgovački jedrenjaci prevozili su uglavnom trgovačku robu koja je stizala iz dubrovačkog pograničnog teritorija i daljeg

zaleđa, kao i onu trgovačku robu koja je u Dubrovnik brodovima stizala s Levanta. Iz talijanskih luka dubrovački su trgovački brodovi dopremali u naše luke uglavnom žitarice, grahorice, sol te različite manufakturne preradevine.

U toj dubrovačkoj pomorskobrodarskoj trgovačkoj djelatnosti najvažniji činilac bili su pomorci — brodske posade. Pomorci su bili nosioci ne samo cjelokupnog pomorskog života Dubrovačke Republike već jednim velikim dijelom i općeg ekonomsko-društvenog i kulturnog života i razvoja ove naše izrazito pomorske republike. Dubrovački pomorci koji su bili u stranom sastavu brodskih posada trgovačkih jedrenjaka izvan jadranske plovidbe sredinom XVIII stoljeća sačinjavali su preko 10% ukupnog broja stanovništva Dubrovačke Republike. U početku XIX stoljeća taj se postotak još više povećao. Tada je plovilo oko 5.250 dubrovačkih pomoraca. U taj broj nisu uračunati ostali mnogobrojni dubrovački pomorci u širem smislu kao ribari, koraljari (koraljarili su i izvan teritorijalnih voda dubrovačke države), pržinari, solari (postojala je dubrovačka »flota« posebno pripremljena za prijevoz soli iz Malog Stona u neretvanska i druga pristaništa), te »lađari« i prijevoznici u lokalnoj plovidbi (to je opet bila posebna dubrovačka »flota« koja je održavala svakodnevne, tjedne i povremene linije između Molunta, Cavtata, Župe Dubrovačke i Dubrovnika, te između Rijeke Dubrovačke, dubrovačkih otoka itd. i Dubrovnika), pa lučki radnici, brodogradilišni »proti« — majstori i radnici itd. Držimo da je i taj postotak (s obzirom na odnos prema ukupnom broju dubrovačkih državljana koji nije prelazio 35.000 stanovnika) dovoljan da nam ilustrira značaj dubrovačke pomorske privrede, iz koje je državna blagajna Dubrovačke Republike crpila svoj prvi i najvažniji budžetski prihod, i da objasni one opće ekonomsko-društvene sadržaje dubrovačkog društva u cjelini. Važnost koju je vlada Dubrovačke Republike pridavala brodarstvu možemo prosuditi već po njezinim propisima o ograničenju ukraja stranaca na dubrovačke brodove i najstrožoj zabrani da stranci kupuju i stječu (karate-dio vlasništva broda) dubrovačkih trgovačkih jedrenjaka itd. Iz tih i drugih mnogobrojnih normativa može se vidjeti kako su Dubrovčani nastojali i uspjeli izgraditi potpuno svoju vlastitu trgovačku mornaricu: uspjeli su isključiti bilo koji utjecaj stranog kapitala na pomorski život dubrovačke države. Značajne su bile i odredbe koje su se odnosile na rukovodeći kadar na dubrovačkim trgovačkim jedrenjacima: na kapetane-zapovjednike i na brodske časnike uopće. Te i druge pomorske političke odredbe bile su na djelotvornoj snazi sve do 1808. godine, do trajanja ove naše znamenite pomorske republike.¹

Iz arhivskih podataka konca XVIII i početka

XIX stoljeća može se vidjeti da su se kapetani za povjednici trgovačkih jedrenjaka dubrovačke države regrutirali između iskusnijih, sposobnijih i »pismenijih« patruna brodova (zapovjednika trgovačkih jedrenjaka jadranske plovidbe). Dubrovački kapetani trgovačke mornarice, kao i ostalih mornarica tog vremena, dobivali su svoju stručnu spremu i pomorsku vještinu dugogodišnjom praksom u plovidbama na brodovima, ali su već mnogi od njih imali i teorijsku školsku spremu i »kabinetsku nautičku praksu. Teorijsko znanje dobivali su najčešće od »ovlaštenih« učitelja, koji su bili većinom stariji i iskusniji pomorski kapetani, podučavali su ih i profesori dubrovačkih javnih škola, ili su završavali poznati dubrovački Collegium Ragusinum. U drugoj polovici XVIII stoljeća u Dubrovniku djeluju više učitelja nautika i pomorstva. Rajmund Sey (1759-1809) bio je jedan od vrednijih među njima. Poznato je da je Urban Appendini, profesor Collegium Ragusinum, podučavao pomorce za buduće pomorske kapetane, a kapetani Budmani i Šodrnja (porijeklom iz Konavala) podučavali su »kako se nalazi točka broda i kako treba poznavati, upotrebljavati i iskorištavati pomorske karte«. Dubrovčanin Petar Adriano godine 1793. pismenom predstavkom moli vladu Dubrovačke Republike da ga postavi, to jest imenuje, u Dubrovniku za »javnog nastavnika nautike i trgovine«. Ovaj naš pomorski pedagog taj je posao već uspješno obavljao u Livornu. Na osnovi te Adrianove molbe moglo bi se zaključiti da je dubrovačka vlada vodila brigu i kontrolirala djelovanje privatnih pomorskih škola u Dubrovniku.³ U to doba bilo je u Dubrovniku (i izvan Dubrovnika — u Livornu i u Senju) još i drugih Dubrovčana koji su bili kvalificirani nastavnici nautičkih i pomorskih predmeta. O školovanju naših pomoraca prilično iscrpno je pisao Cvito Fisković, utvrdivši da je u tom razdoblju orebički pomorski učitelj Vicko Belatin održavao jednogodišnje pomorsko školovanje⁴

Od najnižeg zvanja u brodarskim službama pa do kapetana-zapovjednika broda, dubrovački su pomorci prolazili praktično osposobljavanje, obavljajući kroz određena vremenska razdoblja uglavnom sve poslove gotovo svih brodskih služba: najprije poslove »malog« (početnika učenika), pa preko običnog mornara, te kormilara, vođe palube, dispensjera (brodskog ekonoma), brodskog gvardijana, pilota brodskog pisara, do kapetana-zapovjednika trgovačkog jedrenjaka. Utvrdili smo da su poslove na tim radnim mjestima raznih pomorskih profila dubrovački pomorski kapetani ponajviše obavljali u vremenskom razdoblju od sedam, osam, devet ili najviše četrnaest godina,⁵

Polaznici privatnih pomorskih škola ili dubrovačkih javnih (»državnih«) škola, nakon stečenih određenih općih, nautičkih, trgovačkih i drugih znanja, odlazili su na trgovačke jedrenjake i tamo se zapošljavali kao brodski pisari-nautičari, ili kao brodski pisari koji uče nautiku. To je ovisilo o tome kakvu su školu završili odnosno pohađali. Da li su na primjer za vrijeme školovanja u Collegium Ragusinum učili nautiku i pomorstvo, jer ako su učili nautičke predmete, onda bi postajali brodski pisari-nautičari, a ako to nisu, onda su se mogli ukrca-

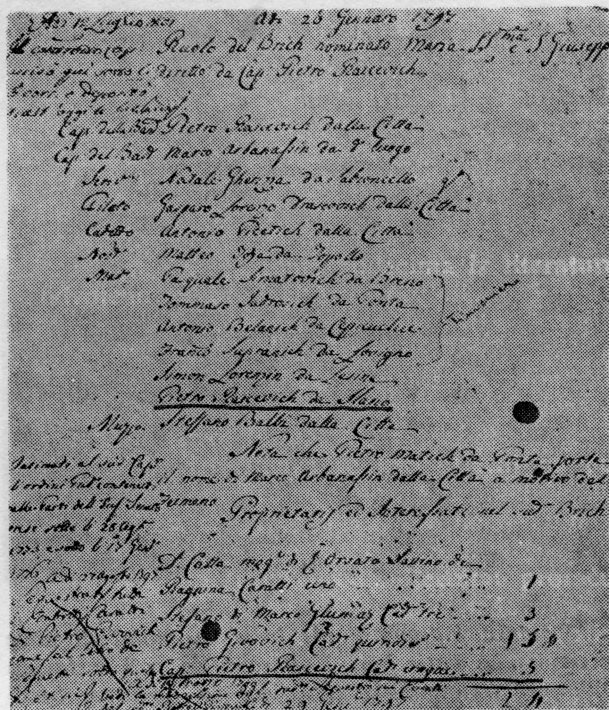
ti na trgovačke jedrenjake kao brodski pisari koji uče nautiku.

Brodski pisar-nautičar bio je najpotencijalniji kandidat za pomorskog kapetana-zapovjednika trgovačkog jedrenjaka, jer je on za vrijeme svoga školovanja (naročito ako je pohađao Collegium Ragusinum) učio još nautiku i ostale teorijske predmete za vođenje i zapovijedanje trgovačkim jedrenjakom.

Brodski pisar koji je učio nautiku (uz rad i na radnom mjestu u plovidbi) i pripremao se za budućeg zapovjednika broda, zapravo se doškolovalao u onim znanjima i poslovima koje mu škola nije mogla pružiti. Stoga je imao manje mjesečne prihode od brodskog pisara-nautičara. Razlika mjesečnih prihoda iznosila je od dva do sedam dubrovačkih dukata.⁶

Jesu li brodski pisari u dubrovačkoj državi polagali stručni ispit za to zvanje i za obavljanje toga važnog i odgovornog posla na trgovačkim jedrenjacima? Na to pitanje zasad se još ne može određenije odgovoriti, jer na osnovi jednog dosad poznatog slučaja »polaganja ispita« za brodskog pisara za dubrovački brod, koji se obavio pred stručnom komisijom kojoj je »predsjedavao« konzul Dubrovačke Republike u Livornu, ne bismo mogli odmah zaključiti da su za vrijeme dubrovačke države postojali zahtjevi i posebne odredbe i propisi za te ispite.⁷

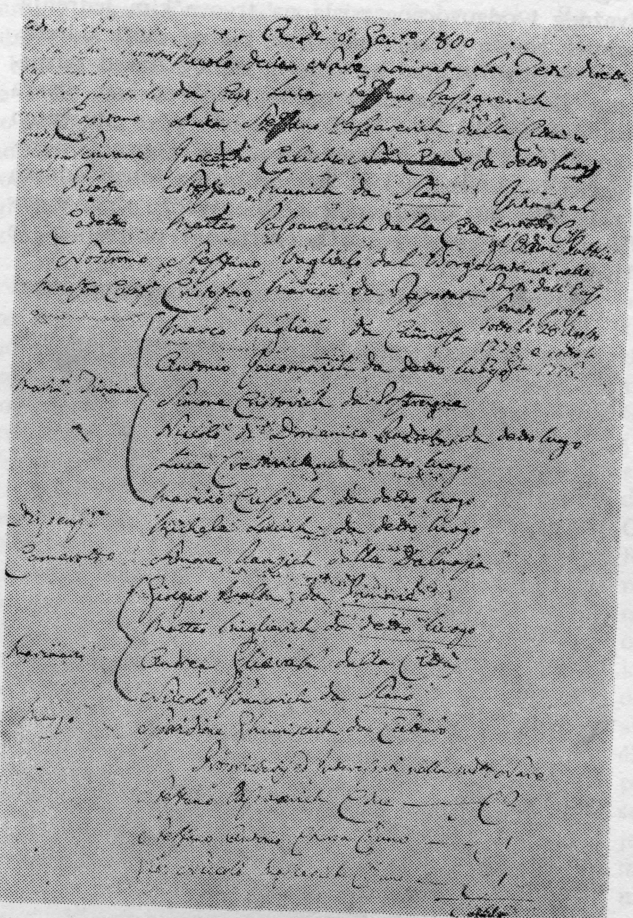
O brodskim pisarima kao i o brodskim pisari

Popis članova brodske posade dubrovačkog brika imenom »Maria SSma e S. Giuseppe« pod zapovjedništvom kap. S. Rajčevića na kojem je plovio u svojstvu kapeta ANTUN PICETIĆ iz »Grada«.
(HAD. Libro dei Ruoli dei Bastimenti, s. 11, f. 8v — 1797).

ma koji uče nautiku na trgovačkim jedrenjacima Dubrovačke Republike ponešto znamo iz spisa dubrovačke državne administracije i iz pomorskih propisa Dubrovačke Republike, te iz objavljenih radova u ovom radu citiranih autora. O kadetima u sastavu brodskih posada jedrenjaka trgovačke mornarice dubrovačke države, nije spomena u propisima Dubrovačke Republike niti u dosadašnjim objavljenim radovima i grafi. Stoga smo obavili posebna istraživanja i na osnovi njih pripremili ovaj piilog.

Izraz kadet je francuska riječ cadet⁸ (mlađi), a označava u ovom radu mladog čovjeka koji se priprema za pomorskog kapetana trgovačke mornarice, i završio je teorijsku pomorsko-nautičku školu (bilo neku »privatnu« ili javnu državnu školu), a ukracan je na brodu radi stjecanja brodsko-plovidbene prakse.

Brodski isprava Popis brodske momčadi nave imenom »La Teti« kap. L. Pasarevića pod zastavom Dubrovačke Republike u kojem su popisane brodske službe na tom brodu izvanjadranske plovidbe: kapetan — zapovjednik broda, brodski pisar (nautički oficer), pilot (navigacijski oficer), kadet (ako je znao nautiku — nautički oficer), vođa palube (brodski oficer), brodski tesar — kalafato, (iza toga zvanja dolazi gvardijan — brodski oficer), četiri kormilara, brodski ekonom, obični mornari i mali — početnik.

(HAD. Ruoli dei Bastimenti Nazionali 56-9, svetak 12, f. 107v iz 1800. godine).

Kadet na trgovačkom jedrenjaku vršio je navigacijsku stražu zajedno sa časnikom palube (u početku a kasnije i samostalno) i tako u praksi stjecao praktična znanja iz navigacije i upravljanja brodom. Osim toga, pomagao je brodskom pisaru i zapovjedniku broda u administrativnom i trgovačkom poslovanju. Pored tih poslova, kadet je obavljao i sve mornarske poslove na jedrenjaku, a posebno oko manevriranja, razapinjanja i skupljanja jedara. Jedan od najvažnijih nautičko-plovidbenih poslova za kadeta bio je da se za vrijeme plovidbe na jedrenjaku nauči i usavrši u samostalnom rukovanju i iskoristavanju u praktičnoj upotrebi svih nautičko-brodskih instrumenata i navigacijskih pomagala. Utvrdili smo da su se u to vrijeme na trgovačkim jedrenjacima dubrovačke države izvan jadranske plovidbe, pored ostalih drugih nautičkih instrumenata i navigacijskih pomagala, redovno nalazili i upotrebljavali ovi nautički instrumenti i brodsko plovidbene pomagala: oktani⁹ (oktanta je zanimjcio sekstant koji je i danas u upotrebi na našim brodovima), ampolete¹⁰ (pješčani sat), dalekozori,¹¹ nautičke karte za plovidbu izvan jadranske i izvan mediteran-plovidbe,¹² brzinomjeri i portolani,¹³ kompas ili busule,¹⁴ brodska navigacijska svjetla,¹⁵ brodski (nautički) dnevnici,¹⁶ a od akustičnih i vizualnih navigacijsko-signalizacijskih pomagala dubrovački trgovački jedrenjaci upotrebljavali su brodsko zvono i doglasalo,¹⁷ brodski top i signalne zastave,¹⁸

Kadeti na trgovačkim jedrenjacima Dubrovačke Republike imali su, dakle, na raspolaganju uglavnom sve tada poznate nautičko-plovidbene instrumente i potrebna plovidbena pomagala.

Nastojeći da što više osvijetlimo ljudski faktor u našoj pomorskoj prošlosti u ovome radu bacili smo svjetlo na zametnuti trag dubrovačkih kadeta i konkretizirali njihovu postojanost i djelovanje na jedrenjacima trgovačke mornarice Dubrovačke Republike. Kadeti (»mlađi«), iako u malom broju, prema podacima koje smo našli u Historijskomu arhivu u Dubrovniku, ulaze u svjedočanstva naše a tako i mediteransko-svjetske pomorske povijesti.

Od 1797. do 1807. godine najviše je kadeta ukracano na dubrovačkim trgovačkim jedrenjacima bilo iz grada Dubrovnika, što je i razumljivo kad znamo da je u tome gradu djelovao poznati Collegium Ragusinum, a uz njega da su postojale i privatne škole u kojima su se teorijski osposobljavali i dobivali školsku naobrazbu dubrovački kadeti. Evo tih dubrovačkih kadeta raspoređenih prema mjestima onako kako su zabilježeni u arhivskim izvorima: Iz Dubrovnika (grada): Alimenti Ivo, Ašik (Ašić) Antun⁹, Bašjador Stjepo,²⁶ Beson Lujo,²¹ Budmani Antun,²² Cibilić Petar (porijeklom s Pelješca),²⁷ Galjuf Ivan (iz Župe),²⁴ Gazivoda Andro (Tomov),²⁵ Gjuračić Pavo (porijeklom s Pelješca),²⁰ Gozze Luko Nikša (»Nostro nobile«),²⁷ Hiđa Ivo,²⁸ Kalafjori Frano,²⁹ Kosta Ivo (Jakova),³⁰ Lučić Stjepo,³¹ Marić Gregor,³² Majorin (Marojica) Jako,³³ Milković Nikola,³⁴ Pasarević Matko,³⁵ Picetić Antun,³⁶ Tromba Lujo,³⁷ Remedeli Ivan³⁸ i Vuičić Andrija.³⁹

Iz predgrada grada Dubrovnika, kako to stoji zabilježeno u arhivskim izvorima, kadet je bio Koprivica Ivan (porijeklom iz Konavala).⁴⁰

Iz Gruža: Radić Jerolim,⁴¹ Vilenik Antun⁴² i Vilenik Kristo.⁴³

S Pila: Benić Matko.⁴⁴

Iz Rijeke Dubrovačke (Omble): Dudigović Matko.⁴⁵

Iz Župe Dubrovačke: Fedeli Jakov i Savinović Šimun.⁴⁶

Iz Mrčeva: Ivanković Luko.⁴⁷

Iz Orašca: Beran Đuro.⁴⁸

Iz Brsečina: Đivović Matko.⁴⁹

Sa Šipana: Boroje Antun.⁵⁰

Iz Slanoga i Dubrovačkog Primorja: Bianki Petar,⁵¹ Bianki Vlaho,⁵² Milašin Mihajlo,⁵³ Remedeli Tomo,⁵⁴ Radelja Petar (Ivanov iz Dola)⁵⁵ i Beatović Ivan (iz Ošljega).⁵⁶

Iz Stona: Kirjeleison Bartul.⁵⁷

Zanimljivo je da su u sastavu brodskih posada dubrovačkih trgovačkih jedrenjaka izvan jadranske plovidbe kao kadeti bila uvrštena i dvojica stranaca. Tako je 1797. godine Girardi Michele iz Napulja bio kadet na dubrovačkom brodu, a 1806. godine Boi Giacomo iz Cagliariia (Sardinija).⁵⁸

Nismo pronašli kadete iz Orebića i područja Cavtatske kapetanije i Pridvorske knežije. To nas upućuje na zaključak da su na tome području dubrovačke države bile dobro organizirane i uspješno djelovale privatne pomorske »škole«, a posebno u Cavtatu i u Orebićima, u kojima su se Pelješćani i Konavljeni osposobljavali za službe brodskog pisara (»koji zna nautiku«!). Oni su bili najpotencijalniji kandidati za kapetane-zapovjednike trgovačkih jedrenjaka Dubrovačke Republike izvan jadranske plovidbe.

Kakav je raspored rada na dubrovačkim trgovačkim jedrenjacima imao kadet, kakva je imao prava i dužnosti (u pojedinostima), kakvi su bili propisi na dubrovačke kadete, to su pitanja daljih istraživanja. Zasad znamo da se brodsko zvanje, odnosno služba kadeta na dubrovačkim trgovačkim jedrenjacima izvan jadranske plovidbe, pojavljuje sredinom XVIII stoljeća.⁵⁹ Kadetura je bila češća u onih osam godina dubrovačke državnosti u XIX stoljeću. Nadalje, neki su kadeti (samo pet-šest) u kratkom vremenskom razdoblju od dvije do tri godine, postali kapetani-zapovjednici dubrovačkih trgovačkih jedrenjaka izvan jadranske plovidbe. Ne ki su postali najprije brodski pisari (»koji znadu nautiku«), a onda tek kapetani-zapovjednici brodova, što je trajalo od četiri do sedam godina. Si gurno da su različite okolnosti, subjektivne i objektivne prilike, tadašnja dobra konjunktura za brodarstvo na međunarodnom pomorskom tržištu, po manjkanje visokokvalificiranih pomorskih kadrova, imovinski, obiteljski, brodovlasnički i drugi odnosi,

uvelike utjecali na trajanje kadeture i na dobivanje zapovjedništva trgovačkog jedrenjaka izvan jadranske plovidbe bivše Dubrovačke Republike. Zaključujemo konstatacijom da smo na temelju dosadašnjih istraživanja mogli utvrditi poimenice preko 40 osoba koje su u ispitivanome razdoblju kao kadeti plovili na trgovačkim jedrenjacima Dubrovačke Republike.

BILJESKE:

¹ Zbornik Više pomorske škole u Kotoru 1/1974, str. 135 — 139.

² Josip Luetić, O pomorstvu Dubrovačke Republike u XVIII stoljeću, Građa za pomorsku povijest Dubrovnika Pomorskog muzeja Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, knjiga 2, Dubrovnik 1959. Vinko Ivančević, Luka Livorno i dubrovački brodovi (1760 — 1808), Građa za pomorsku povijest Dubrovnika Zavoda za historijska istraživanja pomorstva južne Dalmacije Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, knjiga 4, Dubrovnik 1968. Ruggiero Romano, I'er una valutazione della flotta mercantile Europea alla fine del secolo XVIII, Studi in onore di aminatore Fanfani, Volume Quinto, Milano 1962, Građa za pomorsku povijest Dubrovnika Zavoda za historijska istraživanja pomorstva južne Dalmacije JAZU u Dubrovniku, knjiga 5, Dubrovnik 1972. Josip Luetić, Dubrovačko pomorstvo od 1790. do propasti Republike, doktorska disertacija, Filozofski fakultet Zadar 1973. Cvito Fisković, O školovanju orebičkih pomoraca, Građa i prilozi za povijest Dalmacije, sv. 8, Split 1974., str. 279 i 282. Ante Marinović, O pomorskom školstvu Dubrovačke Republike, Zbornik Više pomorke škole u Kotoru, sv. 1, Kotor 1974, str. 123 — 133.

³ Josip Luetić, Nešto o »Pomorskoj školi« kapetana Pava Saltarića u Dubrovniku, Zbornik »Dubrovačko pomorstvo«, Dubrovnik 1952, str. 101. Isti, Pomorac i diplomat Ivan Kaznačić s osvrtnom na dubrovačko pomorstvo 18. i poč. 19. stoljeća, Građa za pomorsku povijest Dubrovnika, Pomorskog muzeja JAZU u Dubrovniku, knjige 1, Dubrovnik 1954, str. 41.

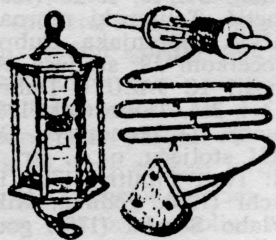
⁴ Vinko Ivančević, Luka Livorno i dubrovački brodovi, o. c., tr. 93. Cvito Fisković, o. c., tr. 270—271.

⁵ HAD. Ruoli de Bastimenti (Ruoli) — 56 — 9, od v. 10 pa dalje — passim.

⁶ Josip Luetić, Pravilnik Dubrovačke Republike o nacionalnoj plovidbi, Građa za pomorsku povijest Dubrovnika..., knjiga 5, Dubrovnik 1972, str. 104 i 130.

⁷ Vinko Ivančević, o. c., str. 109.

⁸ Doslovno citiramo (onako kako je ispisano u arhivskim izvorima) samo nekoliko spomena kadet: Adi 18. Febbraio 1756. — Ruolo della Nave nom.ta Madonna SS. ma del Rosario e S. Fran.o di Paola diretta da Cap.no Cristoforo Franovich: Cap. Cristoforo Franovich da Ragusa — Cadetto Gio Luca Dimitri n.ro Cittadino — Cadetto Antonio Franceschi n.re Cittidino — Nostromo Vincenzo Mihatovich da Sabioncello — Gvardiano Francesco Penso da Chioza

- Timoniere Pietro Albori da d.o luoco — M.ro Calaf.o Domenico Carli da Venezia — Marinari Giovanni Pentich da Cherco — Giovanni Rachigia da Val di Noce... HAD. Ruoli de aBtsimenti, 56-9 iz 1756. godine pod gornjim datumom. Adi 8 Marzo 1798. — Uuolo della Checchia nominata Madonna SS.ma di Lereto e S. Francesco di Paola diretta da Cap. Francesco di Tommaso Copcich — Cap.no Francesco di Tommaso Copcich da Sabioncello — Scrivano Fran.co d'Antonio Andricievich da detto luogo — Caddete Giacomo Maroini dalla Città — Nestomo Niccolò di Gio. Bilich da detto luogo — Dispen.re Luca Katić... HAD. Ruoli de Bastimenti, 56-9, sv. 12, f. 28.
- Ruolo del Brighantino nominate S. Giovanni Battista diretto da Cap. Giovanni de Gio. Bianchi — Cap. Giovanni di Gio. Bianchi dalla Città — Scriv. Giovanni Starbinich da Giuppana g.o. — Nostromo Vicenzo Medini da Malfa — Cad. Giovanni Beato-vich da Osgle... HAD. Ruolo de Bastimenti iz 1800. godine pod gornjim datumom a na f. 18. A. Sergent — A. Strambio, Grand dictionnaire français — italien, svezak 1, Milano. W. A. Mc Ewen — A. H. Lewis, Encyclopedia of Nautical Knowledge, Cambridge — Maryland 1953. Dizionario garzanti della lingua italiana, Milano 1972 (X edizione).
- ⁹ HAD. Intentiones navigationis, sv. 2, f. 103v — 1799. godine — oktant se upotrebljavao na jedrenjaku kap. Mađi. HAD. Diversa de Foris, sv. 221, f. 229 iz 1797. godine. Josip Luetić, O pomorstvu Dubrovačke Republike u XVIII stoljeću, o. v., str. 140. Vidi inventar patača kap. K. Fiskovića iz 1702. godine, isto str. 172 — inventar jedrenjaka kap. G. Mrgudića 1749. godine.
- ¹⁰ HAD. Diversa de Foris, sv. 221, f. 229. HAD. Diversa Navigationis, sv. 4, f. 19 i 272v.
- ¹¹ HAD. Diversa Navigationis, sv. 3, f. 98v i 272v. Jedan je dalekozor vriedio 2,10, a drugi 1,10 dubrovačkih dukata.
- ¹² HAD. Diversa de Foris, sv. 224, f. 44v. HAD. Intentiones Navigations, sv. 3, f. 32. Na brodu kap. Iva Glavića nalazila se nautička karta za navigaciju preko Atlantskog oceana. Vinko Ivančević, Plovidbene karte na starim dubrovačkim brodovima, časopis Naše more, god. III, br. 5, Dubrovnik 1956. Zarko Muljačić, Prva moderna geografska karta dubrovačkog područja, časopis Naše more, god. V, br. 4-5, Dubrovnik 1958.
- ¹³ HAD. Diversa de Foris, sv. 224, f. 44v iz 1799. godine. Josip Luetić, O pomorstvu Dubrovačke Republike u XVIII stoljeću, o. c., str. 172.
- ¹⁴ HAD. Diversa Navigations, sv. 3, f. 12v (iz 1795. godine) i f. 145v (iz 1801. godine). Diversa de Foris, sv. 224, f. 44v (iz 1799. godine i sv. 242, t. 158v: Kap. P. Rajčević 1804. kupio busulu -kompas u Lisabonu za navu »Tededelta«. Zarko Muljačić, Prve vijesti o busulama na dubrovačkim brodovima, časopis Naše more, god. III, br. 5-6, Dubrovnik 1956.
- ¹⁵ HAD. Diversa Navigations, sv. 3, f. 176; sv. 4, f. 346. HAD. Intentiones Navigations, sv. 2, f. 161v — na ovom su brodu bila dva »fanali nuovi«, a druga dva su se trebala popraviti.
- ¹⁶ HAD. Diversa Navigations, sv. 3, f. 252v. HAD. Diversa de Foris, sv. 226, f. 24v.
- ¹⁷ HAD. Diversa de Foris, sv. 226, f. 132v., Na jedrenjaku kapetana Filipa Bašjadora, koji je doživio brodolom, pored ostalog nabrojenog, nalazilo se još i brodsko zvono, signalne zastave (fiammole), zastave (bandiere) itd. Josip Luetić, Tri manja priloga povijesti pomorstva dubrovačkog kraja, Zbornik, Beretićev zbornik, Dubrovnik 1960. — Inventar dubrovačke pulake iz 1802. godine kap. Marka Jurišića, str. 68 — 71.
- ¹⁸ HAD. Diversa de Foris, sv. 223, f. 96 (iz 1799. godine) — kap. Ivo Matkov Fisković zapovjednik brika »La Costanza Gloriesa« bio je opremljen sa 6 topova, 12 pušaka, 6 »trombona di mano«, 4 »trom-
- bona di cavaletto« sa 3 »muškula«, 50 oka puše praha, 46 kugla za topove, 300 kugla za puške itd. »X«... uobičajena oprema za službu neophodnu jedrenjacima trgovačke mornarice: za pozdravne znakove i kao »segnali« za signalizaciju...«. HAD. Diversa de Foris, sv. 237, f. 85v i 125. HAD. Diversa Navigations, sv. 3, f. 98v, 102 i 148v; sv. 4, f. 211v. Vinko Ivančić, O pelješkim pomorcima iz reda Fiskovića u 18. i 19. st., Anali Historijskog odjela Centra za znanstveni rad JAZU u Dubrovniku, sv. XV-XVI, Dubrovnik 1978, str. 286.
- ¹⁹ HAD. Ruoli de Bastimenti iz 1800, f. 62; Ruoli iz 1801, f. 81, 95v; Ruoli sv. 14, f. 59; Ruoli sv. 11, f. 52.
- ²⁰ HAD. Ruoli, sv. 16, f. 48.
- ²¹ HAD. Ruoli iz 1799. godine na f. 104 (tu je zabilježen kao brodski pisar); Ruoli za 1803. godinu, sv. 16, na f. 12 registriran je kao kadet.
- ²² HAD. Ruoli, sv. 16, f. 39.
- ²³ HAD. Ruoli za 1801. godinu na f. 119v; Ruoli za 1800, f. 65.
- ²⁴ HAD. Ruoli za 1797. godinu, sv. 12, f. 1.
- ²⁵ HAD. Ruoli za 1800, f. 86; Ruoli za 1801, 106.
- ²⁶ HAD. Ruoli, sv. 17, f. 26.
- ²⁷ HAD. Ruoli, sv. 17, f. 22 i 23 (1804. godine)
- ²⁸ HAD. Ruoli za 1799. godinu, f. 64.
- ²⁹ HAD. Ruoli za 1798. godinu, f. 40.
- ³⁰ HAD. Ruoli, sv. 15, f. 11v.
- ³¹ HAD. Ruoli za 1799. godinu, f. 59.
- ³² HAD. Ruoli, sv. 17, f. 54.
- ³³ HAD. Ruoli, sv. 12, f. 28 (1798. godine).
- ³⁴ HAD. Ruoli, sv. 15, f. 60 (1803. godine).
- ³⁵ HAD. Ruoli za 1800. godinu, f. 108.
- ³⁶ HAD. Ruoli, sv. 11, f. 8v (1797. godine).
- ³⁷ HAD. Ruoli za 1801. godinu, f. 103v.
- ³⁸ HAD. Ruoli za 1801. godinu, f. 107.
- ³⁹ HAD. Ruoli za 1801. godinu, f. 79v, a u Ruoli, sv. 18, f. 15 zabilježen je kao brodski pisar.
- ⁴⁰ HAD. Ruoli, sv. 12, f. 29v; to je bilo 1798. godine kada je bio ukrcan kao »mali«. U Ruolima za 1801. godinu na f. 78v bio je registriran kao kadet.
- ⁴¹ HAD. Ruoli za 1798. godinu, f. 46. Kao kadet zabilježen je u Ruolima za 1803. godinu na f. 8.
- ⁴² HAD. Ruoli, sv. 16, f. 50.
- ⁴³ HAD. Ruoli, sv. 15, f. 49 (1803. godine); kao kadet bio je registriran 1804. godine — Ruoli, sv. 16, f. 53.
- ⁴⁴ HAD. Ruoli za 1805. godinu, f. 3.
- ⁴⁵ HAD. Ruoli za 1800. godinu, f. 62.
- ⁴⁶ HAD. Ruoli, sv. 17, f. 21 i Ruoli, sv. 16, f. 40.
- ⁴⁷ HAD. Ruoli, sv. 15, f. 52 (1803. godine).
- ⁴⁸ HAD. Ruoli za 1799. godinu, f. 102.
- ⁴⁹ HAD. Ruoli, sv. 11, f. 34. — bio je uvršten u popis brodske posade kao »mali«, a u Ruolima za 1801. godinu na f. 97v kao kadet.
- ⁵⁰ HAD. Ruoli, sv. 15, f. 7v — bio je ukrcan kao mornar; Ruoli, sv. 16, f. 52 kao kadet (1804. godine); njegov otac kap. Ivan Bogoje zapovjednik je broda 1799. i 1802. godine — Ruoli, sv. 15, f. 7v.
- ⁵¹ HAD. Ruoli, sv. 16, f. 45.
- ⁵² HAD. Ruoli, sv. 17, f. 7.
- ⁵³ HAD. Ruoli, sv. 17, f. 59.
- ⁵⁴ HAD. Ruoli, sv. 17, f. 35 (1805. godine).
- ⁵⁵ HAD. Ruoli, sv. 17, f. 24 (1804. godine).
- ⁵⁶ HAD. Ruoli za 1800. godinu, f. 18.
- ⁵⁷ HAD. Ruoli, sv. 16, f. 20 (1804. godine).
- ⁵⁸ Josip Luetić, Talijanski mornari kao članovi posade trgovačkih jedrenjaka Dubrovačke Republike u 18. i početkom 19. stoljeća, Anali Zavod za povijesne znanosti IC JAZU u Dubrovniku, svezak XVIII, str. 262 i 264, Dubrovnik 1980.
- ⁵⁹ Josip Luetić, O pomorstvu Dubrovačke Republike u XVIII stoljeću, o. c., str. 58 i 60. To su bili ovi kadeti: Ivan Dimitri (1753. i 1756. godine), Antun Franceschi (1756. godine), Nikola Ilijić (godine 1758) i Vlaho Saraka (1758. godine) — svi iz grada Dubrovnika.